

25.2.2026

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Asia: Valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko

Viite: Lausuntopyyntönnä 25.2.2026 VNS 12/2025 vp

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ pitää myönteisenä, että valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko nostaa maaseutujen elinvoiman pitkäjänteisen kehittämisen valtakunnalliseksi tavoitteeksi. Sivistyssektorin näkökulmasta keskeistä on varmistaa varhaiskasvatuksen ja koulutuspalvelujen laadukas toteutuminen kaikkialla Suomessa.

Varhaiskasvatus ja perusopetus elinvoiman ankkureina

Kuntien perusopetukseen käyttämät rahat ovat kasvaneet, mutta varsinaiseen opetukseen käytetyt rahamäärät ovat pysyneet samoina: reaalin oppilaskohtainen yksikköhinta ei ole kasvanut vuosien 2010–2024 aikana, vaikka esimerkiksi oppilaiden tuen tarpeet ovat moninkertaistuneet. Sen sijaan opetustoimen rahoista yhä suurempi osa suuntautuu kiinteistöihin, tukipalveluihin ja koulukyyteihin.

OAJ korostaa, että varhaiskasvatus ja perusopetus ovat lähipalveluita, jotka sitovat perheitä alueelle. Laadukas opetus edellyttää kelpoisen henkilöstön saatavuutta ja pedagogisesti tarkoituksenmukaisia resursseja.

Kasvukeskusten ulkopuolella on merkittäviä haasteita saada kelpoisia opettajia, ja erityisopettajapula on jo nyt akuutti. Tähän tulee vastata opettajien täydennyskoulutuksella sekä valtakunnallisilla ja paikallisilla kannustimilla, kuten rekrytointilisillä ja asumisen tuella. Myös jo virassa olevien opettajien mahdollisuuksia hankkia uusia laajempia kelpoisuuksia työn ohessa olisi tuettava.

Lisäksi etäyhteyksiä hyödyntäen oppilaille voidaan tarjota jo nykyisen lainsäädännön nojalla omaan kouluun esimerkiksi monipuolisempaa valinnaisuutta kielenopetuksessa. Sen sijaan sellaisen etäyhteyksin annettavan opetuksen järjestämistä ei pidä sallia perusopetusikäisille lapsille, missä opetusta ei anneta oppilaalle hänen omassa koulussaan ja läsnä olevan opettajan valvonnassa.

Toisen asteen koulutus ja TKI-toiminta

OAJ on huolestunut alueellisista eroista ammatillisen koulutuksen laadussa johtuen opetuksen ja ohjauksen määrästä sekä opettajien työmäärän lisääntymisestä rahoituksen leikkausten takia. Tämä heikentää nuorten yhdenvertaisia mahdollisuuksia suorittaa tutkinto omalla alueellaan. Maaseudun yrityselämän osaamistarpeisiin on vastattava työikäisten joustavalla täydennys- ja

25.2.2026

muuntokoulutuksella ja jatkuvan oppimisen ratkaisuilla. Lakkautetun aikuiskoulutustuen tilalle on kehitettävä uudenlainen, toimiva malli.

Alueellinen TKI-toiminta on olennainen osa maaseudun uudistumista. Koulutuksen ja innovaatiotoiminnan tulee kytkeytyä tiiviimmin yhteen, hyödyntäen esimerkiksi ammattikorkeakoulujen ja toisen asteen yhteistyötä paikallisen elinkeinoelämän kanssa.

Vapaa sivistystyö lisää maaseudun elinvoimaa

Vapaa sivistystyö on maaseudun elinvoiman, hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden kannalta korvaamaton sivistysmuoto. Sen merkitys ulottuu eri-ikäisiin ja erilaisissa elämäntilanteissa oleviin ihmisiin – ikääntyneisiin, aikuisiin, lapsiin ja nuoriin sekä harrastusten ja itsensä sivistämisen äärelle kokoontuviin ryhmiin. Vapaa sivistystyö tukee maaseudun elinvoimaa monipuolisesti.

Ikääntyvälle väestölle se tarjoaa mahdollisuuksia ylläpitää toimintakykyä, vahvistaa sosiaalisia suhteita ja ehkäistä yksinäisyyttä. Lapsille ja nuorille se tarjoaa harrastuksia ja oppimisympäristöjä, jotka täydentävät koulutusta ja tukevat kasvua. Työikäisille vapaa sivistystyö toimii porttina osaamisen päivittämiseen, uuden oppimiseen ja yhteisölliseen toimintaan. Harrastustoiminta ja itsensä sivistäminen vahvistavat maaseudun vetovoimaa ja asukkaiden kiinnittymistä yhteisöön.

Vapaalla sivistystyöllä on myös ratkaiseva rooli maahanmuuttajien kotoutumisessa. Oppilaitosten verkosto on kattava erityisesti maaseudulla, ja ne tarjoavat joustavia mahdollisuuksia kieli- ja yhteiskuntaopintoihin sekä matalan kynnyksen yhteisöllistä toimintaa. Opistot toimivat tärkeinä kohtaamispaikkoina, joissa kantaväestö, maahanmuuttajat ja eri-ikäiset asukkaat kohtaavat harrastusten ja oppimisen äärellä. Tämä ehkäisee segregatiota ja tukee maahanmuuttajien juurtumista alueelle.

Monille maaseutualueille maahanmuutto on keskeinen keino vastata huoltosuhteen heikkenemiseen ja työvoimapulaan. Vapaa sivistystyö voi tarjota räätälöityä koulutusta, joka auttaa myös työllistymisessä paikallisiin pk-yrityksiin ja alkutuotantoon.

Vapaa sivistystyö on tässä työssä keskeinen ja edelleen alihyödynnetty voimavara. Sen rahoitus ja toimintaedellytykset on turvattava, jotta maaseudun elinvoima voi vahvistua pitkäjänteisesti.

Vapaan sivistystyön oppilaitosten kotoutumiskoulutus ja luku- ja kirjoitustaidon koulutus ovat jatkossakin säilytettävä kansanopistojen, kansalaisopistojen ja ammatillisen ja aikuiskoulutuksen järjestämänä koulutuksena eli ei siten kuten parhaillaan valmistelukierroksella oleva hallituksen esitysluonnos kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi ehdottaa.

25.2.2026

Johtopäätös

OAJ pitää selonteon tavoitteita kannatettavina. Lasten, nuorten ja aikuisten sivistykselliset oikeudet on turvattava yhdenvertaisesti koko maassa. Maaseudun elinvoima rakentuu osaamisesta, osallisuudesta ja yhteisöjen kyvystä vastaanottaa uusia asukkaita.

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ

Nina Lahtinen
koulutuspolitiikan johtaja

Pauliina Viitamies
johtava erityisasiantuntija